GERUNZIUL-PREDICAT ÎN *DIVANUL* LUI DIMITRIE CANTEMIR

Marcela CIORTEA
(Universitatea „1 Decembrie 1918“, Alba Iulia)

0. Pornind de la faptul că acțiunea gerunziului are un subiect gramatical (determinat sau nu, exprimat sau nu, identic sau diferit de al verbului regent), s-a lansat ideea că gerunziul poate întruni funcția de predicat verbal, deoarece „raportul dintre gerunziu şi subiectul său este identic cu raportul dintre un predicat verb la un mod personal şi subiectul său“[1]. Pe această linie se înscriu mai multe teorii. Dacă gramaticile mai vechi formulează rezerve cu privire la predicativitatea gerunziului, totuşi, unii autori menționează că acest mod nu poate fi considerat exclusiv nepredicativ.

Gramatica Academiei[2] admite că gerunziul-verb are deseori subiect identic sau diferit de al verbului regent, dar nu formulează o opinie clară referitoare la funcția sintactică a acestui gerunziu. Vorbind despre predicatul nominal, aceeaşi gramatică notează că numele predicativ poate sta pe lângă un verb la mod nepersonal, cel mai adesea gerunziu, dar construcția în ansamblu nu are rol de predicat[3].

Matilda Caragiu[4] demonstrează că gerunziul-verb funcționează ca un predicat verbal în propoziție, deoarece, câtă vreme acțiunea lui arată ce face subiectul, gerunziul funcționează ca un predicat verbal. Autoarea este de părere

[1] Matilda Caragiu, *Sintaxa,* p. 71.
[2] Vezi vol. I, 1966, p. 232.
[3] Vezi vol. II, 1966, p. 99.
[4] Vezi *op. cit*., p. 71 *sqq*.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

că „gerunziul nu este o parte secundară de propoziție, subordonată adică verbului regent. În acest caz ar trebui să exprime acțiuni care constituie relații exterioare, fără vreo referire la autorul acțiunii, subiectul exprimat sau neexprimat; or, gerunziul este întotdeauna legat de subiectul său, este pe același plan cu acesta“[5].

Matilda Caragiu numește *absolute*[6] acele construcții în care subiectul este exprimat, prin analogie cu ablativul absolut din limba latină, și le consideră echivalentele unor propoziții dependente. Acele gerunzii însă al căror subiect nu este exprimat sunt considerate când complemente circumstanțiale, când substituiri de dependente, când complemente predicative[7].

Desprindem așadar din studiul Matildei Caragiu următoarea concluzie: „Gerunziul funcționează ca un predicat verbal în propoziție; el nu este o substituire de dependentă, ci împreună cu subiectul său (exprimat sau neexprimat) și cu determinantele lor (când există) constituie o propoziție gerunzială, de cele mai multe ori dependentă și uneori independentă“[8]. Frieda Edelstein[9] este de părere că, datorită raportării sale la un subiect (care în construcție absolută nu îndeplinește niciun rol sintactic pe lângă verbul regent), gerunziul nu poate fi considerat parte secundară de propoziție. Atunci când exprimă o acțiune situată pe același plan cu predicatul unei propoziții principale, gerunziul nu primește nicio funcție la nivelul propoziției; dar și teoria că „gerunziul funcționează ca un predicat verbal în propoziție“[10] ridică probleme, deoarece acest mod aproape întotdeauna apare asociat cu un verb la un mod personal. În consecință, autoarea consideră necesară admiterea unei categorii sintactice distincte — construcția gerunzială care „în majoritatea cazurilor, poate fi echivalată atât cu o parte secundară de propoziție, cât și cu o propoziție, dată fiind corespondența dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate. Astfel, când ideea de acțiune slăbește, construcția gerunzială are rol de parte de propoziție, iar când această idee se intensifică, aceeași construcție are rol de propoziție“[11].

---

[5] *Id., ib.*
[6] Vezi și *GLR*, 1966, vol. II, p. 82.
[7] Autoarea înțelege prin complement predicativ acel complement deosebit de cel determinativ, care îmbracă forma acestuia, dar exprimă, implicit, un raport predicativ.
[8] Matilda Caragiu, *Sintaxa,* p. 72.
[9] *Op. cit.*, p. 68.
[10] Matilda Caragiu, *Sintaxa,* p. 72.
[11] Frieda Edelstein, *Sintaxa,* p. 70.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

D. D. Draşoveanu, comentând faptul că Matilda Caragiu nu tratează ca predicat verbul din gerunziale şi preferă perifrazele „funcționează ca un predicat", „are funcțiune predicativă", „îndeplineşte funcția de predicat", rezumă perifrazele de mai sus printr-un derivat cu prefixul ***pro-***, ***pro****predicat*[12], după modelul ***pro****nume*. „Înseşi respectivele moduri, când verbul are un subiect exprimat sau subînțeles, sunt, ca *nepersonale*, *nepredicative*, dar *propredicative*; iar dacă ducem până la capăt propunerea, transformatum-ul este, la rândul său, o ***pro****-propoziție*"[13]. În concluzie, având propriul său subiect, gerunziul este „termen într-o relație interpropozițională, ține adică de sintaxa frazei şi nu de a propoziției, subînțelegându-se axioma că în cuprinsul uneia şi aceleiaşi propoziții nu pot exista două (sau mai multe) subiecte decât dacă acestea sunt coordonate între ele"[14].

De aceeaşi părere este şi Ştefan Hazy[15], pentru care gerunziul nu este întru totul nepredicativ doar pentru că are formă invariabilă (în aceeaşi situație se află şi conjunctivul perfect, care este predicativ). Autorul notează în continuare că un termen în nominativ, cu rol de subiect, nu poate apărea decât în interiorul unei propoziții, ceea ce înseamnă că în planul propoziției subiectul trebuie să fie determinat de un predicat. Ştefan Hazy conchide că „gerunziul trebuie să figureze atât la sintaxa părților secundare de propoziție, cât şi în calitate de propredicat, la aceea a frazei"[16].

În *Divanul* lui Dimitrie Cantemir, elaborat sub puternica influență a limbilor clasice, după cum demonstrează Dragoş Moldovanu, gerunziul este identificat în poziție de propredicat în două ipostaze: în construcții absolute şi în construcții relative.

- în construcție ***gerunzială absolută***, cu funcție circumstanțială concesivă:

„Căci e l atâta rătundzală a pământului *călcând* şi atâtea împărății *supuind*, după moarte l o c mai mult de şépte palme *nu* i-*au rămas*…" (I, 13).

sau temporală:

„…şi încă *lipsind* l u n a noaptea, călătoriu, câtă a primejdii frică *porți*?" (I, 23).

Există şi o situație în care un raport temporal de anterioritate față de

[12] Vezi *Teze*, p. 248.
[13] *Id., ib*.
[14] *Id., ib*.
[15] Vezi *Predicativitatea*, p. 86.
[16] *Idem*, p. 88.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

regentă al unei construcţii gerunziale absolute este dublat de relativul *ce* cu prepoziţie; această dublare, aproape pleonastică, asociată cu un raport de coordonare copulativă cu o temporală propriu-zisă, ridică gerunziala la rang de propoziţie:

„Iată dară că, **după ce** t u *murind* şi ale trupului tău stihii una de altă după ce să vor despărţi şi trupul de la suflet să va deosăbi, cum şi în ce chip păcatul ţi să va ierta?„ (II, 75).

- în construcţie ***gerunzială relativă***[17]:

„Aşijderea săhastrii, c a r i i pentru a ta de urât urâciune prin straşnici munţi, fără de soţii, sânguratecii numai *fugind* şi prin gaurile adâncelor vârtoape într-un loc cu jiganiile veninate şi cu fiarăle cumplite a petréce *ascundzindu*-să.“(I, 51).

Aceste construcţii au rol explicativ, iar relativul care le introduce este echivalent cu o conjuncţie coordonatoare + pronume demonstrativ: „aşijderea săhastrii: şi aceştia fugind… şi ascundzindu-se…“.

1. Categoria persoanei la verb stabileşte raportul dintre acţiune şi o anumită persoană, ca autor al ei. Morfologic, această categorie se exprimă prin formele personale ale verbului. Şi gerunziul, deşi invariabil, exprimă categoria persoanei. Un indice gramatical îl constituie prezenţa subiectului şi alăturarea pronumelui reflexiv (în acuzativ sau dativ), la cele trei persoane (singular şi plural), potrivit cu persoana care face şi eventual suferă acţiunea[18].

Cu ajutorul unui pronume reflexiv, gerunziul se poate raporta la o persoană, în ciuda faptului că este lipsit de desinenţe:

- persoana I, singular:

„În mare mărime a mirării *mirându*-**mă** şi *uitându*-**mă** stau.“(I, 63).

- persoana a II-a singular:

„Nice doară în nărocire sau bogăţie *aflându*-**te**, cevaşi mai mult decât eşti să te ţii.“ (II, 13).

„… şi *odihnindu*-**te**, bea, mănâncă şi te desfătiadză.“(I, 80).

- persoana a II-a plural:

„…voi *trecându*-**vă**[19], numele cinstit să vă rămâie.“(I, 12).

---

[17] Frieda Edelstein consideră aceste situaţii ca fiind uniri relative. Vezi *Legătura relativă,* p. 337 *sqq*.
[18] Matilda Caragiu, *Sintaxa,* p. 66.
[19] A trece (reflexiv, figurat) = a îmbătrâni; *DLR*, s.v. TRÉCE.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

- persoana a III-a singular:

„…de ficiorescul pântece *nescărăndivindu*-**să**[20], din Mariia Ficioara şi din Duhul Svint omenesc trup luând şi *întrupându*-**să**, pătimind şi *răstignindu*-**să** şi a triia dzi înviind… pre vechiul Adam… au din morţi sculat.“(II, 22).

- persoana a III-a plural (pe lângă pronumele reflexiv apare şi un subiect exprimat printr-un substantiv la plural sau un subiect multiplu):

„Spurcatele pofte *înmulţindu*-**să**, până mai pre urmă în prăpastea oceaniei te liapădă.“ (II, 68).

„Căci numai o dată voia şi pofta *desfrânându*-**să**, multe nebunii deaciia pre urmă îi urmadză.“(II, 78).

2. Deşi este considerat un mod ***dependent*** [21] prin excelenţă, gerunziul poate intra în relaţie cu un subiect, deoarece „acţiunea exprimată de gerunziu are un autor care, din punct de vedere logic şi gramatical, este subiectul ei“[22].

Având în vedere această relaţie a gerunziului cu un subiect, posibilitatea acestui mod de a avea diferite determinări, echivalenţa lui semantică cu o propoziţie construită cu indicativul şi variaţiile conţinutului său verbal, Frieda Edelstein acordă construcţiilor gerunziale valoare de parte de propoziţie atunci când ideea de proces slăbeşte, şi de propoziţie, atunci când ideea de proces se intensifică.

„… şi *cutremurându*-l vara f i e r b i n ţ a l a şi p r i p ă c u l *fierbându*-l şi *cocându*-l, iarna f r i g u l şi g e r u l *răcindu*-l şi *îngheţindu*-l, f o a m e a *leşinându*-l şi *hemnesindu*-l, s e t e a aprindzindu-l şi topindu-l şi de şi ceva de mâncat sau de băut afla, doară rădăcina ierbii şi apa din borta copaciului, pre carele nu el le mănâncă sau bea, ce iale pre dânsul topăsc şi svârşesc.“(I, 52).

- subiect ***identic cu subiectul*** verbului regent:

„Coincidenţa subiectelor face ca legătura dintre gerunziu şi verbul regent să fie mai strânsă“[23]. Matilda Caragiu[24] identifică trei situaţii în care cele două subiecte coincid:

a. când subiectul poate fi exprimat în regentă şi neexprimat în gerunzială:

[20] A se scărăndăvi = a se îngreţoşa; *DLR*, s.v. SCARADIVÍ.
[21] Vezi Mioara Avram, *op. cit.,* p. 165; Dimitriu, *Morfologia,* p. 292.
[22] Matilda Caragiu, *Sintaxa,* p. 69.
[23] Frieda Edelstein, *Sintaxa,* p. 47.
[24] *Ibidem.*

BDD-V1880 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

„…fericitul P a v e l, cătră athinéni, pentru învierea Domnului Hristos *pomenind*, dzisără…“ (II, 66).

b. neexprimat nici în regentă, nici în gerunzială:

„*Având* credința, avem dragoste; *având* dară dragoste, avem nedéjde.“(II, 67).

„*Dobândind* dară toate… aceasta trebuie să ştii.“ (II, 71).

„…*luând* crucea sa să vie după mine.“ (II, 51).

„…de sine s-au lepădat, porunca bunului lor învățătoriu *păzind*…“ (I, 51).

c. exprimat numai în gerunzială:

„…pre a căruia pom poamă *mâncând* cel întâi zidit o m, întru aceiaşi dată muritoriu s-au făcut…“ (I, 20).

- subiect ***identic cu obiectul*** verbului regent:

Această situație cunoaşte două aspecte: subiectul gerunziului este identic cu obiectul direct al regentului

„…pre a l a l ț i… vii *fiind*, morți î i numéşte.“ (II, 65).

subiectul gerunziului este identic cu obiectul indirect al regentului

„Căci acel deplin bine (adecă Dumnădzău) cu dânsul pururea iaste, şi e l de față *fiind*, nice una î i lipséşte.“ (I, 53).

- subiectul gerunziului ***diferit*** de cel al regentului:

Acest tip de subiect, de cele mai multe ori este necesar să fie exprimat, deoarece „gerunziul fiind invariabil (neputând să indice din punct de vedere formal, care dintre persoane face acțiunea), construcția ar fi echivocă“[25]. Subiectul gerunziului diferit de subiectul verbului regent poate fi determinat:

„*Deşchidzindu*-ți t u mâna, t o a t e să vor umplea de bunătate.“ (II, 72).

„Şi iarăşi viețuind, t o ț i pre o cale *îmblând* şi pre acéia iarăşi î n t o a r c e r e cuiva nu să dă.“(II, 35).

„*Murind* t u , ale tale c i n e va stăpâni nu ştii.“(II, 40).

„M o a r t e a *sosind*, a v u ț i i a la ce foloséşte.“(II, 36).

sau nedeterminat.

3. Stilul lui Dimitrie Cantemir, caracterizat printr-un retorism ştiințific, printr-o tendință de reformare a limbii şi printr-o influență a limbilor clasice care-i conferă măreție, gravitate şi o notă arhaică, reprezintă o întreagă evoluție a

[25] Frieda Edelstein, *Sintaxa*, p. 70, exemplifică prin *„Şi întrebând de bani le-au zis…”,* unde nu se ştie dacă aceleaşi persoane care au întrebat de bani au şi zis, sau unii au întrebat de bani şi alții au zis.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

limbii de până atunci. Animat de dorința înălțării limbii sale la rangul de *ars*, Cantemir nu-şi simplifică fraza în mod intenționat; el „se simte reprezentantul cel mai cultivat al unei limbi şi identifică nevoia de afirmare proprie cu cea a limbii căreia i se consacră. “[26]

Simetria este în fraza lui Cantemir aproape o regulă şi se realizează la nivelul tuturor modurilor nepersonale; manifestându-se în contexte de dimensiuni variate, prin alternarea construcțiilor binare, ternare sau chiar mai mult; aceasta imprimă frazei un ritm şi duce la evitarea monotoniei.

Cea mai simplă formă de manifestare a echilibrului în sintaxa lui Cantemir este simetria determinărilor binare, deoarece antrenează contextele cu dimensiunile cele mai reduse; aceasta funcționează atât la nivelul modurilor nepersonale în poziție dependentă, cât şi în poziție regentă.

O astfel de simetrie se remarcă în registrul gerunziului: fiecare din cei doi termeni plasați simetric se sprijină pe un verb la imperativ plasat la sfârşit de propoziție, şi fiecare contrage o subordonată temporală: „după ce le-ai priceput, învață-le, după ce le-ai învățat, nu tăcea.“ Determinanții gerunziului aşezați în chiasm, primul înaintea regentului său şi al doilea după acesta, conferă propoziției circularitate şi siguranță:

„Acéstea dară *pricepând* învață
şi *învățindu*-le, nu tăcea. (II, 76).

Observăm în exemplul de mai sus o împletire a mijloacelor artistice în realizarea simetriei. Acest procedeu sintactic de realizare a frazei nu este niciodată liber de expresivitate, fie în forma sa gramaticală, fie în formă retorică. Iată un exemplu de perioadă cantemiriană în care, deşi simetria se axează pe verbul predicat, şi verbul la gerunziu se distribuie simetric în ramificații binare:

„…*iubind* Solomon muieri multe de alt niam şi de a lor dragoste cuprins *fiind*,
capişte lui Hamos, idolului lui Moav, **au zidit**
şi
singur Domnul de a doa oară *arătându*-i-să şi acéstea a nu face *poruncindu*-i,
nu ascultă.“ (II, 43).

Se remarcă structura frazei: două propoziții principale, coordonate copulativ prin *şi*, ale căror predicate sunt aşezate simetric la sfârşit. Primul

[26] Moldovanu, *Etapele,* p. 367.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

predicat, *au zidit,* guvernează două gerunzii plasate în chiasm: *iubind*, la început de enunț, în fața determinanților săi, iar *fiind*, la sfârşit, în urma determinanților; al doilea predicat, *nu ascultă,* deține la rândul său poziția de regent pentru alte două gerunzii, *arătând* şi *poruncind* aşezate de data aceasta paralel, ambele în urma determinanților. Acest lucru sugerează elanul autorului care începe fraza cu însufleţire, dar abandonează uşor în a doua jumătate a ei, probabil din acea dorință nestăvilită de a-i oferi ceva din sobrietatea altor limbi.

Inversiunea sintactică a determinării față de determinat afectează mai ales nivelul grupului propozițional, dată fiind topica progresivă, latinizantă a frazei[27]. Unii cercetători sunt de părere că sintaxa frazei lui Cantemir este influențată de sintaxa limbii turceşti[28], însă părerea noastră este că limba latină este cea care şi-a lăsat amprenta aspra operei de început a cărturarului moldovean. Comparând textul latin al lui Wissowatius cu traducerea lui Cantemir din cea de-a treia carte a *Divanului*, Virgil Cândea a observat folosirea unor procedee sintactice latine atât în traducere, cât şi în partea originală; totuşi, autorul nu se pronunță împotriva influenței turceşti, câtă vreme, formal, „sintaxa turcă nu le contrazicea“[29].

Fără a prelua mecanic inversiunea din limbile cunoscute de el, Cantemir o foloseşte frecvent cu multiple implicații stilistice[30]. Gerunziul se bucură de cea mai bogată intercalare într-o dislocare a formelor verbale compuse, mai ales a conjunctivului, creându-se astfel tensiune, suspans:

„Nice **să te** *gândind* **înşeli** că cu avuțiia a cerului împărăție vei cumpăra.“ (II, 34).

„Dumnădzău… de ce au giuruit **nu să va**, *întorcându-să,* **căi**.“ (II, 67).

„…vârsta şi norocirea ca roata **să** li **să**, *învârtindu-să*, **întoarcă**.“ (II, 63).

Ramificarea este o formă de simetrie care constă într-o subordonare în lanț: fiecare element regent se subordonează unui element regent de rang superior. În *Divan*, ramificarea se concretizează de cele mai multe ori prin combinarea simetriei cu inversiunea:

„Iată dară că tu,

cu aceasta minte *purtându-te*

---

[27] Pentru influențe în fraza *Divanului*, vezi Moldovanu, *Orient şi Occident*, p. 7 *sqq*., unde autorul expune detaliat părerile specialiştilor cu privire la modelul latinesc sau turcesc adoptat de Cantemir.
[28] *Id. ib., passim.*
[29] Virgil Cândea, *Studiu introductiv* la *Divanul*, p. LXVII.
[30] Vezi Maria Rădulescu, *Aspecte,* p. 95 *sqq*.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

şi cu aceasta socotială *slujindu-te*,
mintea ta iaste în vânt…“ (I, 66).

Două gerunzii la diateza reflexivă în poziție finală, alături de substantivele care le precedă dețin același ritm, dactilic, iar pronumele reflexive conjuncte trimit spre rimă:

minte purtându-te (_∪∪/_∪∪) / ***socotială slujindu-te*** (_∪∪/_∪∪)

Iambul se înscrie, de asemenea, printre modalitățile cele mai exploatate de autor în făurirea ramificațiilor sintactice şi în păstrarea rimei şi pare că se adaptează cel mai bine la formele de gerunziu:

„Aşijderea prunciia tipos şi pildă ale altor vârste iaste,
adică fără nice o răutate *fiind*,
şi de-aciia din dzi în dzi *crescând*,
către acéle mai coapte vârste *mergând*.“ (II, 85).

Regăsim aici aceeaşi structură tripartită întâlnită şi la infinitiv, cu valoare apozitivă, de data aceasta cu distribuție iambică, riguros alcătuită la nivel de cuvânt, fără a se sluji de cuvintele înconjurătoare:

fiind (∪_) / ***crescând*** (∪_) / ***mergând*** (∪_)

În alte situații asistăm la o împletire a măsurilor, iamb şi anapest în acelaşi fragment, la nivelul aceloraşi forme gramaticale, gerunziul în primul exemplu de mai jos, participiul în cel de-al doilea:

„…*ieşind* din cetate
şi *dând* războiu
şi *ucigând* pre mulți,
au perit şi Urie Hetteul.“ (II, 43).

De data aceasta gerunziul se plasează la începutul sintagmei verbale, fiind urmat de determinanți, iar iambul se realizează şi cu ajutorul conjuncției *şi* în cel de-al doilea segment:

ieşind (∪_) / ***şi dând*** (∪_) / ***ucigând*** (∪∪_)

Anacolutul sau lipsa de şir se datorează de cele mai multe ori neglijenței şi, în cazul lui Cantemir, neputinței de a stăpâni fraza, dată fiind lipsa lui de experiență în ale scrisului.

„…şi *cutremurându*-l vara fierbințiala (12 silabe).
şi pripăcul *fierbându*-l şi *cocându*-l, (11 silabe).
iarna frigul şi gerul *răcindu*-l şi *înghețindu*-l, (15 silabe).
foamea *leşinându*-l şi *hemnisindu*-l, (11 silabe).

BDD-V1880 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

setea *aprindzindu*-l şi *topindu*-l (10 silabe).

şi de şi ceva *de mâncat* sau *de băut* afla,

doară rădăcina ierbii şi apa din borta copaciului, pre carele nu el le mănâncă sau bea, ce iale pre dânsul topăsc şi săvârşesc.“ (I, 52).

Autorul neexperimentat care era Cantemir la data respectivă, preocupat de rimă şi ritm, de crearea paralelismului binar şi de înşiruirea peonilor, uită de cursul firesc al frazei şi de respectarea raporturilor sintactice dintre propoziţii şi cuvinte; ţintind amploarea, tensiunea, armonia şi muzicalitatea, principele scapă din vedere faptul că-şi propusese perfecţiunea.

pripă***cul firbându-l şi cocându-l*** (∪∪_∪ / ∪∪_∪)
ger***ul răcindu-l şi înghețindu-l*** (∪∪_∪ / ∪∪_∪)
foamea ***leşinându-l şi hemnisindu-l*** (∪∪_∪ / ∪∪_∪)
setea ***aprindzindu-l şi topindu-l*** (∪∪_∪ / ∪∪_∪)

4. Gerunziul, o formă verbală invariabilă care exprimă acţiunea sub formă de proces, se deosebeşte de celelalte moduri prin aceea că însoţeşte şi caracterizează un alt proces. Ca şi infinitivul scurt, gerunziul acoperă categoriile gramaticale proprii modurilor personale: diateza, timpul (respectând şi raporturile temporale), persoana. Acceptând propriul său subiect, gerunziul intră în construcţii relative sau absolute, primind funcţia sintactică de propredicat. Subliniem încă o dată caracterul de formă verbală pură, întrucât nu s-au înregistrat în textul *Divanului* gerunzii trecute în alte clase de cuvinte (substantiv, adjectiv, adverb sau element de relaţie).

În urma celor expuse şi argumentate mai sus, credem că nu greşim dacă afirmăm că denumirea de mod nepersonal nu este conformă realităţii şi că ar trebui eliminată, câtă vreme gerunziul acceptă un indice de persoană — care însă nu este marcat desinenţial.

Analiza noastră scoate la iveală preferinţa lui Cantemir pentru hipotaxă, simetrie, inversiune şi ramificare; aceste preferinţe se explică prin aceea că autorul intenţionează să încânte ochiul, prin simetria construcţiei, şi urechea, prin multitudinea procedeelor sonore pe care le comportă, căutând „realizarea expresiei artistice a unui text menit să convingă, să placă, să emoţioneze“[31].

[31] Maria Rădulescu, *op. cit.,* p. 94.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

Toate aceste procedee sunt rezultatul unei deosebite elaborări a textului şi reprezintă o caracteristică a stilului principelui moldovean care s-a străduit să dea limbii române frumusețea celorlalte limbi cunoscute de el. Şerban Cioculescu, discutând particularitățile frazei lui Cantemir, notează: „Stilul său predilect este acela al dislocărilor, precum şi al punerii verbului predicativ la sfârşitul propoziției. […] Este un stil dominat de voință, calculat şi revăzut de artist cu toată atenția. “[32]

BIBLIOGRAFIE

*** *Gramatica limbii române*, I-II, Bucureşti, Editura Academiei, 1954, reeditată în 1966.

*** *Istoria limbii române,* Bucureşti, Editura Academiei, I/1965, II/1969.

*** *Istoria limbii române,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.

AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toți,* Bucureşti, Editura Academiei, 1986.

BEJAN, Dumitru, *Gramatica limbii române. Compendiu,* Cluj, Editura Echinox, 2001.

BOGREA, Vasile, *Încă două specimene de gerundiu în -ure: îmblândure şi neputândure*, în DR, Cluj, 2/1921-1922, p. 661-662.

CANTEMIR, Dimitrie, *Opere, I, Divanul,* Bucureşti, Editura Academiei, 1974.

CARAGIU-MARIOȚEANU, Matilda, *Moduri nepersonale,* în SCL, XIII, nr. 1/1962, p. 24-44.

CARAGIU, Matilda, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II, 1957, p. 60-89.

CIOCULESCU, Şerban, *Cantemir, scriitor de limbă română,* în *Viața românească*, XXVI/1973 , nr. 9, p. 16.

CIPARIU, Timotei, *Principii de limbă şi scriptură,* Blaj, 1866.

CIREŞ, V., *Participiul şi supinul în limba română,* în „Arhiva“, Iaşi, VIII, 1897, p. 535-543.

CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gheorghe, *Morfologia limbii române,* Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1974.

DIACONESCU, Ion, *Supinul în limba română din secolele al XVI-lea, al XVII-lea şi al XVIII-lea,* în AUB, XX, nr. 1-2/1971, p. 151-164.

DIMAND, B., *Zur rumänischen Moduslehre,* Viena, 1904.

DIMITRIU, Corneliu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia,* Iaşi, Editura Junimea, 1979.

[32] Şerban Cioculescu, *Cantemir, scriitor de limbă română,* în *Viața românească*, XXVI/1973 , nr. 9, p. 16.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)

DRAŞOVEANU, D. D., *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române,* Cluj, Editura Clusium, 1997.
EDELSTEIN, Frieda, *Sintaxa gerunziului românesc*, Bucureşti, Editura Academiei, 1972.
Idem, *Despre legătura relativă în limba română*, în CL, XVI/1971, nr. 2, p. 337-344.
HÁZY, Ştefan, *Predicativitatea: Determinare contextuală analitică*, Cluj, Editura Dacia, 1997.
HRISTEA, Theodor, *Sinteze de limba română,* Bucureşti, Editura Albatros, 1984.
IORDAN, Iorgu, *Limba română contemporană,* Bucureşti, Editura Ministerului Învăţământului, 1956.
IORDAN, Iorgu et alii, *Structura morfologică a limbii române,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967.
IORDAN, Iorgu; ROBU, Vladimir, *Limba română contemporană,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.
IRIMIA, Dumitru, *Gramatica limbii române,* Iaşi, Editura Polirom, 1997.
LOMBARD, Alf, *L'infinitiv de narration dans les langues romanes. Étude de syntaxe historique*, Uppsala, 1936.
LOMBARD, Alf, *Le verbe roumain. Étude morphologique,* I-II, Lund, 1954-1955.
LYER, S., *Sintaxe du gérondif et du participe présent dans le langue romanes,* Paris, 1934.
MOLDOVANU, DRAGOŞ, *Dimitrie Cantemir între Orient şi Occident*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1997.
NEAMŢU, G. G., *Predicatul în limba română,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1986.
NEAMŢU, G. G., *Teoria şi practica analizei gramaticale,* Cluj, Editura Excelsior, 1999.
PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela, *Elemente de gramatică,* Bucureşti, Editura Humanitas Universitar, 2004.
PHILIPPIDE, Alexandru, *Gramatica elementară a limbii române,* Iaşi, Editura Librăriei Isr. Kupperman, 1897.
RĂDULESCU, MARIA, *Aspecte ale sintaxei şi stilului lui Dimitrie Cantemir*, în AUB, XXII/1973, nr. 2, p. 92-102.
ROSETTI, Alexandru, BYCK, Jacques, *Gramatica limbii române,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Ziarului Universul, 1945.
SANDFELD, Kristien; OLSEN, H., *Sintaxe roumaine, III, Structure de la proposition*, Copenhaga, 1962.
ŞOTROPA, Calistrat; GRECU, Valeriu, *Gramatica limbii române,* Bucureşti Ed. a IX-a, Editura Socec&Comp, sine anno.
TIKTIN, H., *Gramatica română. Etimologia şi sintaxa,* ed. a III-a revăzută de A. Candrea, Bucureşti, Editura Tempo, 1945.
TOŞA, Alexandru, *Elemente de morfologie,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1963.

BDD-V1880 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:30:52 UTC)